

Jogtudományi Közlöny.

Megjelenik hetenkint egyszer, minden hétfőn délután. — Előfizetési díj egész évre 8 ft., félévre 4 ft., negyedévre 2 ft. — Előfizethetni helyben a lapkiadói, s vidéken a cs. kir. postahivataloknál. — Szerkesztői iroda Pest, hatvani utca 1. sz. a. Kiadó-hivatal Pest, egyetem-utca 4. sz. a. — A kéziratok, bérmentve, a szerkesztőhöz, az előfizetések és reclamatiók a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Tartalom: A polgári törvénykezés elvei. (Folytatás.) Csatskó Imrétől. — Fogházjavítás. V. A philadelphiai (pennsylvaniai) másképp magánrendszer. (Folytatása és vége.) — Poroszország statistikai vázlata. (Folytatás.) — Tárgyalási terem. Szentzéki döntvények. (Közli dr. Konek S.) — Különfélék.

A polgári törvénykezés elvei.

(Folytatás.)

(Csatskó Imrétől.)

Egyes vagy testületi bíróság.

112. A polgári törvénykezés egyik célját, t. i. a *gyors jogszolgáltatást* tekintve (96-ik pont), tagadhatlan, hogy feltéve azt, miszerint a per már felszerelve, s az ítélelhozatalára elkészítve van, az ítélelhozatal *gyorsabban eszközölhető* egyes bíró, mint testületi bíróság által. A testületi bíróságnál, ha már a per az ítélelhozatalra kellőleg felszerelve van, szükséges, kiváltképen az írásbeli eljárásnál, egy *bírósági tagot előadól* rendelni, ki, miután a pernek állásáról a perbeli iratoknak figyelmes olvasása által magának tudomást szerzett, a pert a testületi bíróság előtt előadja, a bírósági tagokat a pernek mioltáról kellőleg kitanítsa, s így az ítélelhozatalra képpésé tegye. Ennek megtörténte után következik a *szavazás*, mi szinte több-kevesebb időt fog igénybe venni, és a pernek gyorsabb eldöntését hátráltatni. Az egyes bírónál ellenben *e hátrányok* elmaradnak, minthogy itt csak az egyes bírónak magának szükség a perről tudomást szerezeni, és ezután ő maga minden másnak befolyása nélkül mondja ki az ítéletet.

113. A polgári törvénykezésnek másik célját, t. i. a *pontos*, vagyis a pernek állásával és a fenlevő törvényekkel megegyező *jogszolgáltatást* tekintve azonban tagadhatlan, hogy a testületi bíróság e célnak jobban megfelelhet, mint az egyes bíró; mert ama kellékek, melyek a pontos jogszolgáltatáshoz megkivántatnak, nagyobb mértékben találhatók a testületi bíróságnál, mint az egyes bírónál. Ily *kellékek*: 1) a kellő jogtudomány és gyakorlat, 2) a bel- és kül függetlenséget feltételező részrehajlatlanság. Már az előbbi kellékeket illetőleg alig tagadhatni, hogy több bíróban rendszerint nagyobb az elméleti és gyakorlati tudomány, mint egyben. Rendkívüli tünemények, kitiünő, gyógyó tulajdonokkal bíró és a többi bírótársakat elhomályosító egyéniségek, ritka kivételek, és a fentebbi állításnak valóságát meg nem döntik.

114. Az utóbbi kelléket is tekintve állithatni, miszerint nagyobb *függetlenséget* és részrehajlatlanságot várhatni a testületi bíróságtól, mint egyes bírótól; mert a bíróban egyrészlről feltéve a szigoru kötelességérzetet, másrészlről pedig az emberi gyarlóságot, aligha hi-

bás amaz állítás, hogy több bírót *nehézebb megvesztegetni*, és köteleességének szigorú teljesítésétől elvonni, mint egyes bírót. — Az előadottak szerint igen természetes ama következtetés, hogy a peres felek a pernek pontos, jogos eldöntését illetőleg *nagyobb bizalommal* fognak lenni a testületi bíróság, mint egyes bíró iránt, mely bizalom pedig a törvénykezésnél főtekintetű érdemlő mozzanat, mert a perlekedők az oly bíróságnak, mely iránt bizalommal viseltetnek, ítéletében megnyugodván, *fellebbezési jogukat* használni ritkán fogják; ellenben, ha az egyes bíró iránt bizalmuk nincsen, annak eljárását csak úgy fogják tekinteni, mint a pernek a felsőbb bíróságnál vizsgálatra *előkészítést*, és a pernek jogos eldöntését egyedül a felső bíróságtól várni, mi az idő- és költségkimélet tekintetéből az államban akadályozandó.

115. Hogy a testületi bíróságnál a bírói függetlenséget meg lehessen óvni, szükséges a bírósági tagoknak *szavazatát*, és azoknak egymáshoz, valamint az elnökség iránti viszonyát *szabályozni*. Főszabályként tekintendő e részben, hogy a bírósági tagok a szavazásnál *egyenlő döntő erővel* birjanak, és az elnök egyedül úgy tekintessék, mint első a hasonlók között; *primus inter pares*; tehát az elnök szavazatának nem tulajdonítandó nagyobb súly, mint a milyenel a bírótársaknak szavazatai birnak; az elnöknek nem tulajdonítandó oly *felügyeleti, fegyelmi hatalom*, melynél fogva, a bíróság tagjaira a perek eldöntésénél is károsan nyilvánulható befolyást gyakorolhasson. Az *egyes bíró* az ilyféle befolyásoktól ment; ha tehát kellő tudománnyal, ügyességgel s önállósággal bír, és bírói köteleességét hiven teljesíteni hajlandó, ezt e részről minden háborítás nélkül teheti.

116. Ha feltehetni a *kormányról*,

hogy érdeke tekintetéből a perek miképeni eldöntésénél befolyást és nyomást gyakorolni akar, ezt *könnyebben* fogja tehetni egyes bírónál, mint testületi, kivált számosabb egyénből álló bíróságnál; mert valószínűbb, hogy a testületi bíróságnak tagjai közt találkozik oly szilárd jellemű bíró, ki magát a szigorú köteleesség teljesítésétől elvezettetni nem engedi, s ezáltal a többi bírótársakra is üdvös befolyást gyakorolhat. Az egyes bíró tehát inkább válhatik az *önkéntes* eszközévé.

117. Az egyes bírónál a szabályozni nem kell, minthogy ő maga dönti el a pert; de nem közönyös dolog a perlekedő felekre nézve az, hogy a testületi bíróságnál *miféle szavazatok* döntenek, határoznak. A döntő szavazatokat illetőleg különféle esetek lehetségesek, a mint t. i. vagy a bírónak *egyhangu* szavazata dönt, vagy dönt a bírók szavazatának *kétharmada*, vagy *átalános*, — avagy *viszonylagos* többsége, vagy a bírók szavazatának *két egyenlő* számánál, a szavazatoknak ama része, melylyel az *elnök* szavaz. Hogy e különböző szavazatoknak a peres feleknek megnyugtatóására különböző hatása van, kétségtelen, s azok bizonyosan jobban meg fognak *nyugodni* oly ítéletben, mely a bírók egyhangu szavazata, vagy azok szavazatának két harmada, mint, mely csak általános vagy viszonylagos több szavazat által hozott. *Például*: ha tizenkét bíró közül mind a tizenkettő egyhangulag, vagy két harmadrész, tehát nyolcz; mintha azok közül csak hét vagy még kevesebb szavazott az ítélet mellett. A *testületi bíróságoknál* tehát előre meghatározandó, hogy miféle szavazatok kívántatnak valami kötelező határozatnak hozatalára.

118. Ott, hol testületi bíróságok mellett egyes bírók is alkalmaztatnak,

az illetőségre nézve különbség tétetik a nagyobb és kisebb értékű tárgyak iránti perek között, és a kisebb értékű tárgyakra vonatkozó perek az egyes bíróságokhoz, a nagyobb értékűek pedig a testületi bíróságokhoz tartozóknak nyilvánítatnak. E rendszabály azonban nem helyeselhető; mert mindenkinek az államban van joga a többiekkel egyenlően jogainak biztosítását kívánni; már pedig az előadottak szerint a testületi bíróságok a jogbiztonságra nézve nagyobb biztosítékot nyújtanak, mint az egyes bírák. Figyelembe veendő itt még az is, hogy az egyes bírósághoz utalt pernek tárgya igen gyakran a perlekedőnek egész vagyonát képezi, melynek elvesztése tehát létezését is veszélyeztetheti; hogy az államban a lakóknak legnagyobb részét képezik azok, kik kisebb értékű tárgyak iránt perlekedni szoknak. Mindeme mozzanatok azt igénylik, hogy a kisebb értékű tárgyak körüli perek is testületi bíróságok által intéztessenek el. Ily intézkedés mellett, minthogy a peres felek a testületi bíróság iránt nagyobb bizalommal viseltetnek, fog eszközöltetni az is, miszerint a peres felek a testületi bíróság által hozott ítéletben megnyugodván, a felebbvitelek nem leendnek oly gyakoriak, mint ott, hol első bíróságilag egyes bíró ítél. (L. a 114. pontot.)

119. Ha a polgári pereknél a nyilvános eljárás elfogadva, és a határozatok hozatalánál a szavazásra kiterjesztve van, akkor a testületi bíróságok célszerűebbek; mert a nyilvános eljárásnak egyik főczélja az levén, hogy a peres felek a mikénti eljárásról maguknak tudomást szerezhessenek, ez a testületi bíróságnál lehetséges, minthogy a nyilvános szavazáskor tapasztalhatui, hogy mikép képződik a határozat, és mily érdeknél fogva hozatik az. Az

egyek bírónál ily tudomást szerezeni nem lehet; mert az egyes bíró egyedül maga hozván határozatot, és magában bensőleg mérlegelvén a hozandó határozat mellett és ellen harczoló érveket, nem észlelhetni azt, hogy a határozat miként alakul, és létesül; tehát itt mindegy, akár van az illető fél az ítélet-hozatalnál jelen, akár nincsen.

120. Igaz ugyan, miszerint az egyes bíró is mintegy számot adhat a hozott határozatnak mikénti alakulásáról, és az e közben döntő hatással bírt érvekről az által, hogy határozatát indokolja, de ez nem kizárólagos előnye az egyes bíróságnak; mert a hozott határozatot indokolni a testületi bíróságnál is lehet. Azonban kétséget nem szenved, hogy a peres kérdés mellett és ellen harczoló és a bíróság által netalán figyelembe vett érveknek mikénti mérlegezéséről tudomást szerezeni csak a testületi bíróságnál lehetséges, mi az illető feleknek, az ítélet jogossága s alapossága iránt nagy megnyugtatóra szolgálhat, az egyes bíróságnál pedig ez hiányzik.

121. Ha az egyes bíróságok helyett testületiek hozatnak be, ez ugyan a költséget szaporítani fogja, kivált ha a végett, hogy a bírósági tagok ügyesek és részrehajlatlanok legyenek, azok jó fizetéssel láttatnak el; de a költség kimélete tekintetéből a testületi bíróságokat mellőzni, káros fukarság volna 1) a magánosokat tekintve, mert ezeknek az egyes bíróban bizalmuk nem levén, a pert felebbezni fogják, mi által perbeli költségeik szaporodnak; 2) az államot tekintve, mert ennek egyedüli éltetője és fentartója a pontos jogki-szolgáltatás, mi nélkül a biztos együttlét, és az állam végczéljairai igyekezet lehetetlen*).

* L. Mittermayer i. m. I-ső r. 11. l., II. r. 3. 8. 11. 14. l. Feuerbach i. m. I. 358. 364. 369. l. Kautz: Politika 64-ik §. 396. l. Linde i. m. 76. 179. §§.

Tárgyaló vagy kutató eljárás (Verhandlungs-oder Untersuchungs-Verfahren).

122. Fentebb (a 43. 48. pontban) előadatott, hogy a polgári törvénykezésnek tárgyai az elidegeníthető jogok, miből következőleg kifejtettek ama főszabályok, melyek a peres feleknek tevékenységét meghatározzák (a 49-ik köv. pt). Ezek szerint egyedül a peres feleknek *önkényétől függ*, hogy miként akarnak a perben nyilatkozni; különösen a *felperes* mit és mennyit akar követelni, és követelésének igazolásául, mily bizonyítékokat használni; az *alperes* mit akar a felperes követeléséből valódinak elismerni, vagy annak követelése ellen miféle kifogásokat használni stb. Az oly perbeli eljárás, melynél egyedül a peres *feleknek akaratjára* hagyatik, valjon a perben miként kívánnak nyilatkozni, mily bizonyítékokat használni, *tárgyalási eljárásnak* neveztetik, és szoros értelemben véve az a bíróságnak tevékenységét a per felszerelésénél kívánja, azt egyedül a peres felek által előadottak szerinti ítélet kimondására szorítván.

123. Miután azonban az államnak érdekében áll, a perbeli eljárást úgy szabályozni, hogy az *alaki jog* lehetőleg megegyezzek az anyagi joggal (l. a 108. pont), nem volna czél szerű a tárgyalási eljárásnál a pereknek folyama és felszerelése körül a bíróságnak *mi befolyást sem engedni*, hanem inkább azt úgy szükség szabályozni, miszerint a bíróság az egész perbeli eljárást vezesse, kérdések és utasítások által eszközölje, hogy a *per tárgya* határozottan megállapíttassék, s a kellő bizonyítékok az illető peres fél részéről előadassanak, s így a bíróság magá-

nak az ügy állásáról teljes ismeretet szerezvén, jogos ítéletet hozhasson. Ellenben a bíróságnak annyi befolyást adni, miszerint az a követelés miségének és mennyiségének meghatározásába, a bizonyítékoknak megszerzésébe és előadásába, vagy a kifogásoknak tételébe és ezeknek igazolásába *közvetlenül befolyjon*, a tárgyalási eljárással össze nem egyeztethető.

124. A tárgyaló eljárásnál a szó, vagy írásbeli, a nyilvános, vagy titkos eljárás használható, s az ezek közül, mint magával össze nem férhető, *egyikét sem zárja ki*. A tárgyaló eljárásnál lehetséges az is, hogy a peres felek a perben vagy maguk, vagy pedig megbizottjaik, ügyvédjeik által nyilatkozzanak.

125. A *kutató eljárás* (Untersuchungs-Verfahren) ama nézetből indul, miszerint a szigoru jogosság azt kívánja, hogy a bíróság által az *mondások ki jogosnak*, mi az ügynek valódi állása szerint jogos, vagyis: hogy az alaki jog megegyezzek az anyagi joggal. Ennek folytán a bíróságnak kötelessége a polgári perben is mindent megtenni, mi a peres ügy valódi állásának kitudására és igazolására szolgálhat. A mint tehát a panaszos fél panaszát a bíróságnál előadta, ez *hivatalból*, közvetlen érintkezésben a peres felekkel, és minden képviselőnek, ügyvédnek kirekesztésével, *maga jár el*; és a peres feleket kihallgatván, azoknak nyilatkozatait jegyzőkönyvbe foglalván, a peres kérdést tisztára hozza, a peres felek állításainak, kifogásainak igazolására szolgálható bizonyítékoknak megszerzéséről gondoskodik; szóval *mindent a bíró maga tesz*, mit a tárgyaló eljárásnál a peres felek maguk, vagy ügyvédjeik által tesznek; miszerint aztán ő ítéletében azt mondhatta ki *jogosnak* (alakilag), mi a peres ügynek

Bayer i. m. 27. 178. l. *Staatslexicon* (Rotteck und Welcker.) VI. 144. l. *Karvassy*: az alkotmányi igazságügyi politika. Pest, 1864. 90. l.

valódi állása szerint is jogos (anyagilag).

126. Hasonlít a polgári perekbeni kutató eljárás a *büntető perekbeni* kutató eljáráshoz, hol szinte a bíróság kötelességből tesz meg mindent, mi a büntettnék és a bünösnek felfedezésére szolgál; csak hogy a használandó eszközök a kutató eljárásnál a büntető és polgári ügyekben egymástól különbözők. *Például* a büntető eljárásnál használni szokott bíró elcibe állítás, vizsgálati fogság, kényszerrel kapcsolt házmotózás, a polgári eljárásnál nem alkalmazható.

127. A tárgyaló eljárás *jobban megegyez* a peres feleknek jogaival, melyek, mint szintanyi következményei ama körülménynek, hogy a polgári pernek tárgyát elidegeníthető jogok képezik, fentebb előadattak. Megegyez továbbá a feleknek ama jogával is miszerint a pernek előmozdítására, a szükséges nyilatkozatoknak megtételére *jogtudókat, ügyvédeket* is használhatnak. De nem csekély figyelmet érdemel az is, miszerint a perlekedő felek *jobban megfognak nyugodni* a hozott ítéletben a tárgyaló, mint a kutató eljárásnál; mert a tárgyaló eljárásnál a perlekedő feleknek önkényére levén hagyva az, mit követeljenek, mit és miként bizonyítsanak, szóval, hogy a bíróság előtt miképen nyilatkozzanak; feltéve, a mint szabályként feltenni kell, hogy a bíróság a tett nyilatkozatok, a perirományok szerint ítélt, a peres felek egyedül *maguknak tulajdoníthatják*, ha nem kedvező ítéletet nyertek. A *kutató* eljárásnál ellenben a kedvezőtlen ítéletet a felek mindig a bíróságnak, különösen tudatlanságának vagy részrehajlásának fogják tulajdonítani, ki t. i. a peres feleket a perbeli vitatkozások előadásánál vezérli és ügyvédjeiket helyettesíti.

128. A tárgyaló eljárásnak *hátrá-*

nya, ha a peres fél maga jelenik meg a tárgyalásra, abban mutatkozhatik, hogy a fél vagy nem bir elegendő *jogismerettel*, minélfogva nem képes a bíróságnál előadni a peres ügynek ama mozzanatait, melyek döntő hatásuak; vagy nem bir elegendő *képességgel* magát érthetően és határozottan kifejezni. Ha pedig a peres fél helyett *megbízott* jelenik meg a bíróság előtt, megtörténhetik, hogy az a peres ügynek kellő ismeretével, a szükséges utasítás hiánya miatt nem bir, vagy pedig magán érdeke tekintetéből, védenczének hátrányával nem hajlandó azt tisztán és határozottan előadni.

129. A kutató eljárás ellen *több észrevételt* tehetni. Főhátránya a kutató eljárásnak az, hogy a bírótól az kívánatik, miszerint a peres *feleknek egyenlő* szorgalommal, türelemmel és pártatlansággal szolgáljon, mi a bírótól, ki szinte gyarló ember, minden esetben alig remélhető; hanem inkább feltehető, hogy a fenforgó és ő reá is ható viszonyoknál fogva, mint *például*: barátság, nemzetiség, hasonló állapot, nemi különbség, a felek személyi tulajdonai stb. hajlandó lesz az egyiknek *inkább kedvezni*, mint a másiknak. A kutató eljárás, hogy céljának megfelelően, a bíróban több tulajdonokat *nagy mértékben* megkiván; ilyen: a *jogtudomány*, mely szerint minden egyes esetről képes legyen azonnal átlátni, hogy mi abban a lényeges, mi csak mellékes körülmény, mily bizonyítékok és mily mérvben használandók a vitás kérdések igazolására; a *türelem*, mely szerint képes legyen a gyakran tudatlan féltől is a dolog mibenlétét megtudni, azt kellő nyilatkozatokra bírni; a *szorgalom*, mert tagadhatlan, hogy a bírák ugyanama számát feltéve, sokkal több teendője leend a bírónak a kutató eljárásnál, mint a tárgyalásnál.

130. Hátránya a kutató eljárásnak még az is, hogy a bíró a felek *tanácsadó-jának* szerepére is van utalva, minél fogva ez eljárásnál köteleztetik a feleket kitanítani az iránt, hogy mit követeljenek, mit tagadjanak, állításukat miként igazolják. Még terhesebbé válik a bírónak szerepe, ha a pernek ítélet általi eldöntése előtt, a felek közt *egyezséget* megkísérteni köteleztetik. Milyen vigye ez esetben szerepét, hogy részrehajlás gyanujába ne essék? Milyen ajánlja ő az egyezséget ama félnek, melynek követelését az eszközlött kutatás folytán jogosnak tartani kénytelenítettik? Általában, minthogy a bíró a kutató eljárásnál mindkét perlekedő félnek *javára* működni, utasítást, tanácsot adni köteles, alig lehet kikerülni, hogy a perlekedő s egymás iránt ugyis gyanakodó feleknél minden jogosság szeretete, részrehajlatlansága és legjobb szándéka mellett, ama *gyanuba ne essék*, hogy az ellenfélnek jobban kedvez, mint neki, annak ügyét hajlandóbb pártolni, mint az övét.

131. Ha a bíróban a megkiváutató, felebb is említett tulajdonok kellő mértékben nincsenek meg, hanem *az tudatlan, türelmetlen*, henyélésre hajlandó, kényelmet vadászó, makacskodó s elfogult, akkor a kutató eljárásnak hiányai nagyobb mértékben fognak mutatkozni; mert *tudatlansága miatt* mellékesekkel fog foglalkozni, lényegeseket pedig a jegyzőkönyvből kihagyni, minek az leendő következménye, hogy nemcsak

ő, mint első bíró fog jogtalanul itélni, hanem a hiányos jegyzőkönyv által a felsőbb bíróságnál is akadályozni fogja a jogos ítéletnek hozatalát. *Türelmetlensége* által, kivált a félnek perlekedőt zavarba fogja hozni, ki aztán nem leendő képes az ügyet kellően előadni. *Kényelemvággya* miatt siettetni fogja a teendőknek befejezését, minek következménye az lehetend, hogy a legfontosabb körülményeket a jegyzőkönyvbe nem igtatja, s ezáltal a helyett, hogy a kérdéses ügyet tisztára hozná, azt inkább bebonyolítja *Elfogultsága* és makacskodása azt fogja eszközölni, hogy a bővebb felvilágosítást megveti, a peres félt kellőleg ki nem hallgatja. Mindezekből kitűnik, hogy a kutató eljárásnál a peres felek a *bíró önkényének* nagy mértékben vannak kitéve, annál is inkább, minthogy itt az ügyvédek közbenjárása akadályozva van.

132. Hátránya a kutató eljárásnak az is, hogy a bíróság a perlekedőknek *magánviszonyaiba*, titkaiba betolakodik nagyobb mértékben, mint azt a felek maguk akarnák; a tulajdonról szabad rendelkezési jogot korlátozza, mely jog a tárgyalási eljárásnál épen fentartatik. Egyes bírónál, ha az másnemű, *például*: pénzügyi, katonai stb. ügyekkel foglalkozni tartozik, a kutató eljárás épen nem ajánlható, mert az e körüli teendőit a munkahalmaz miatt nem leendő képes pontosan teljesíteni.

(Folytatása következik.)

Fogházjavítás.

V. A philadelphiai (pennsylvaniai), máskép magánrendszer.

(Folytatása és vége.)

(B—y.) Daczára a magánrendszer mellett felsorolt előnyöknek, a magán-

elzárás ellen legujabban következő érvek hozatnak fel¹⁾ u. m.

¹⁾ Ezen érvek elősorolásában általában Mittermaiert követjük, mint ki ezeket legtűzetesben formu-